

Sandra Sinsch

Küzdőtér idealisták és individualisták számára

A demokratikus alapokon szervezett zenekarok működése

Egyénileg dönteni arról, hogy mit játszunk és még a szervezésbe is beleszólási joggal bírni – sok zenekari muzsikusnak úgy hangzik, mint egy álom.

Teljes szabadság ugyan az alapjaiban demokratikusan vezetett zenekarokban sem létezik, de a kutatási eredmények szerint az ott működő hangszeresek gyakran motiváltabbak.

A zenekar egy igen érzékeny hangszer, amelyben az egész összessége csak annyira jó, mint az egyének teljesítménye. Az egyéni művészi képességek mellett egy muzsikusnak maximális mértékben flexibilisnek és reakcióképesnek kell lennie, hogy hozzájárulhasson a sikerhez. Azt, hogy ennél a tevékenységénél inkább hivatásról, mint foglalkozásról van szó, nem kell hangsúlyozni. Ez ideális esetben oda vezet, hogy nemcsak saját képességeit állítja az ügy szolgálatába, hanem a közös muzsikálásban személyes művészi kielégülést is lel. A mindennapok realitásában azonban benne rejlik, hogy az ideálok új impulzusok nélkül hosszú távon halálra vannak ítélve. Konkrétan: ha a zeneész rendszeres motivációban részesül, az nemcsak művészi teljesítményére van pozitív kihatással, hanem pszichikai közérzetére is. Aki azonban egy konvencionális operavagy szimfonikus zenekarban dolgozik, előbb vagy utóbb arra a pontra jut, amikor a szolgálat olykor több frusztrációt mint élvezetet okoz. Ha a játék önmagában már nem motiváció és energiaforrás, külső impulzusok segíthetnek. De honnan jöjjenek azok, ha a hangszeres teljesítményen kívül semmilyen lehetőség nincs beleavatkozni a folyamatba? A programot felülről határozzák meg és interpretációs kérdésekben is szoros határokat szabnak az egyéni muzsikusoknak. Egyeseknek alternatívát jelent a szabadfoglalkozás, de ha valaki a biztonsági háló nélkül például egy zeneiskolai állásra tesz szert, gyorsan megérkezik a gazda-

sági realitásba. Ha az ember lejjebb adja az igényét, a többnyire templomi haknikból álló lehetőségek nem vezetnek számottevő művészi meglepettséghez.

A zenekari demokrácia reprezentatív bölcsője az USA-ban áll

Az első demokratikus zenekari modell pont 30 évvel ezelőtt jött létre. Az előhírnök az 1972-ben New York-ban alapított Orpheus Chamber Orchestra, ahol a demokrácia oly mértékű, hogy karmester nélkül muzsikálnak. Ez azonban nem azt jelenti, hogy minden muzsikus az utolsó részletekbe is beleszólási jogot kap, mert az ilyen koncepció minden kétséget kizárólag végtelen vitákba torkollana, és ezt az előadás sínylené meg. Az „Orpheus elv” inkább a reprezentatív demokrácia modelljére támaszkodik. A következőképpen épül fel: minden új hangverseny-program tervezésénél az érdekelt hangszeresek csoportok muzsikusaiból bizottságot alakítanak. Ezek a képviselők az egyes darabok interpretációját először maguk között beszélnek meg, mielőtt a zenekari plénumnak bemutatják. Ebben a grémiumban aztán a viták kifejezetten kívánatosak. A rotáció elve érvényesül, úgy, hogy minden muzsikus egyszer tagja lesz ennek a csoportnak, és szót kap. A nyilatkozatok szerint az Orpheus Chamber Orchestra tagjai jelentősen motiváltabbnak érzik magukat, mint más kamarazenekarokban dolgozó kollegáik. Az igazgatóságban is bevált ez a modell. A zenekar művészeti vezetése három meghatározott időre választott koordinátorból áll, akikhez az új programok kialakításának irányítása, a repertoárral kapcsolatos elképzelések, valamint a személyi koordinációk tartoznak. Kritikusok megjegyehetnék, hogy az ilyen körülményes munkafolyamat a gyors és effektív próbatevékenység számára méreg lehet. A valóságban az Orpheus Chamber Orchestra-nak hosszabb időbe telik egy új mű feldolgozása, de ezt a tény csökkentett repertoárral veszik tudomásul. A művészi sikert ez nem csökkenti, amit a recenziók mindenütt a világon bizonyítanak.

Demokratikus alapon álló zenekari úttörők Németországban

Elkötelezett főiskolások már 1969 óta részt vettek egy önkormányzati zenekar létrehozásában. A Junge Deutsche Philharmonie, akkoriban még Bundesstudentenorchester, az ifjúsági zenekar és professzionális szimfonikus zenekar közötti űrt volt hivatva kitölteni. Az igény kezdetektől fogva egy főiskolás együttesnél többre vonatkozott, továbbá a zenekarnak önkormányzati és demokratikusnak kellett lennie, ami azt jelenti, hogy a tagok a karmester és a koncertprogram megválasztásától a munkaformán, a menedzsmenten keresztül, az új kollegáig bezárólag be legyenek vonva a döntési folyamatokba. A Junge Deutsche Philharmonie egyes szervezetei: a zenekari közgyűlés, zenekari csoportok, zenekari igazgatóság, valamint az ügyvezetés. Az 1975-ben kiadott alapszabály még ma is csaknem változatlan. A működés szempontjából elengedhetetlen a kezdetektől fogva projektszerűen dolgozó zenekar számára egy funkcionálisan alkalmas hálózat felépítése. A zenekar mellett egy kuratórium áll. A további anyagi háttérrel gazdálkodása, valamint különböző alapítványok és szervezetek biztosítják.

A Junge Deutsche Philharmonie mint további önrendelkezésű zenekarok létrejöttének elősegítője

A Deutsche Kammerphilharmonie Bremen 1980-ban a Junge Deutsche Philharmonie soraiból jött létre és ezzel bizonyítást nyert, hogy a demokratikus alapú koncepció állandóan működő professzionális zenekarokra is átvihető. A Junge Deutsche Philharmonie számos szervezési formáját alkalmazzák. Természetesen állandó művészeti vezetővel dolgoznak, aki jelenleg Paavo Järvi. 1987-ben a zenekar önálló lett és vállalként működik. A muzsikusok egyéni üzletársak. Ezáltal a zenekari tagok nemcsak a művészi, de a gazdasági felelősséget is átvállalják. Az állami szubvenció csupán 40 százalék, a maradékot maguk termelik ki. A szponzorok, a barátok és me-

cénások is kiveszik a részüket a zenekar finanszírozásából. Egy hasonló felépítésű együttes a Freiburger Barockorchester, amelyik ugyancsak a Junge Deutsche Philharmonie impulzusának köszönheti létét. A 25 üzlettárs itt vészhelyzetben saját vagyonával szavatol. Közgyűlésük kétéves tur-

nusra választja a négyfős vezetőséget, amelynek az ügyvezetés és a határozatok megvalósítása a feladata.

A tagok egyéni pénzügyi rizikója összességében elviselhető és kiszámítható, legalábbis addig, amíg a zenekar belföldön és külföldön kelendő. Tekintettel a német ze-

nekarokat mostanában érintő változásokra, amelyek helyenként szükségessé teszik a hivatásos profil új definícióját, a demokratikus alapokon szervezett zenekarok kreatív és idealisztikus adottságuk miatt éppenséggel a konvencionális zenekarok alternatívái lehetnek. *(Das Orchester 2008/2)*

Caroline Vongries

Mi – a zenekar

Bepillantás: miként élik meg a muzikusok identitásukat és miként generálják azt

A zenekar mi magunk vagyunk, mondják a muzikusok. De a „mi” – is értelmezendő. Hogy kell felépíteni ahhoz, hogy az együttes ne csak egymással jól elboldoguló tagok közössége legyen, hanem jól is szóljon, titok marad.

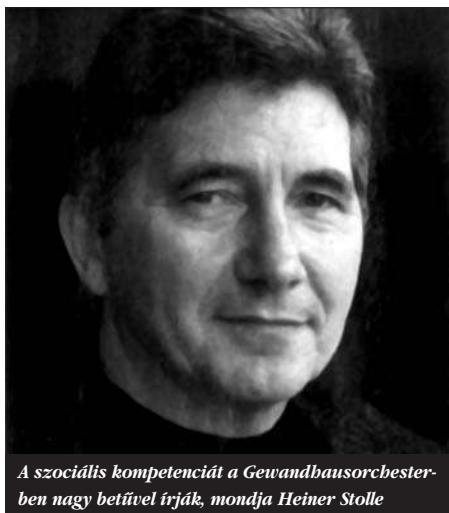
„Mindazon tulajdonság, amely valakit a világ legtöbb zenekara és más intézmények számára is gyanússá, esetleg komikus figurává tesz egy állásra, a Berlini Filharmonikusoknál éppenséggel előfeltétel.” magyarázza Simon Rattle a felvétel igényprofilját a legtöbb klasszikus hangszeres számára álmunkaadónál. Minden muzikusnak megvan a saját története, ha nem is mindegyik olyan látványos mint a híres zenekar legfiatalabb tagjáé, a venezuelai nagybőgős Edicson Ruizé. Őt a klasszikus zenével való találkozás egy utcai bandától mentette meg. A zenekari tagok individualisták,

akiknek képességei a hangversenyen hatványozottan összegeződnek. A parádés példa a két nagy: a Berlini és a Bécsi Filharmonikusok.

Abban a képességben, hogy az ember egy nagy egész részeként fogja fel önmagát, beilleszkedjen és mégis mindig egyéni képességeivel csatlakozzon, visszafogja magát, ha mások szólót játszanak a színpadon vagy a valóságos életben, ebben rejlik a muzikusok erénye a lipcsei Gewandhausorchester elnöke, Heiner Stolle szerint. A világ legnagyobb német és legrégebb polgári zenekaraiban világos tudat él a zenekarban szükséges szociális kompetenciára. „Minket az NDK korszakban nem annyira szólítanak edzetek”, mondja Heiner Stolle. Ezzel szemben az összes képzési szisztéma, egyáltalában a zeneoktatás manapság a szólistikus képességeket segíti elő. A Gewandhausorchester muzikusainak szemlélete azonban világosan különbözik a demokratikusan motivált kollégáiktól: „A zenekar nem demokratikus intézmény, egy zenemű konstrukciójáról nem lehet végtelesen vitákat folytatni.”

A zenekar az a zenekar

Egy zenekari muzikusnak a zenekara a zenekar. Minden egyesnek egy másik, azaz a sajátja. Mert mint ahogy minden formációnak megvan a sajátos hangzása, úgy a belső üzemelési, informális folyamatok és a magától érthető dolgok is teljesen különbözőek a zenekaroknál. Ezt a demokratikus alapokra építkező zenekarok, mint például a brémei Deutsche Kammerphilharmonie, az Ensemble Modern, az Ensemble Resonanz, a baseli Sinfonietta, a Camerata Salzburg és a Junge Deutsche Philharmonie is jogosan megállapíthatja. „A zenekar sorsáért minden tag egységesen felelős”, mondják ott. Az egyéb zenekarok legtöbbször ez még nem érvényes, de ott is megváltozott struktúrák jelzik, hogy átalakulóban van az öntudat, akkor is, ha az egyúttal még nem jelent beleszólási jogot is. Az önrendelkezéssel rendelkező zenekaroknál a muzikusokat képviselő maguk által választott formációkat mindenütt megkérdezik ha a művészeti vezető, az új zenekari tag vagy a menedzsmen megválasztásáról, a programról, a turnékról vagy a hanghordozók értékesítéséről van szó. A Berlini Filharmonia-

A szociális kompetenciát a Gewandhausorchesterben nagy betűvel írják, mondja Heiner Stolle

Peter Riegelbauer és Jan Diesselborst a Berlini Filharmonikusoknál két teljes állást töltenek be: egyidejűleg: muzikusok és tagjai a zenekari elnökségnek.